

ICOMOS
MEDNARODNI
ZNANSTVENI ODBOR
ZA DEDIŠČINO
20. STOLETJA

ICOMOS
INTERNATIONAL
SCIENTIFIC COMMITTEE
ON TWENTIETH CENTURY
HERITAGE

DOKTRINA +

Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja

Madridsko-newdelhijski dokument
2017

Approaches to the Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage

Madrid – New Delhi Document
2017

Predgovor k slovenskemu prevodu

Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja, krajše Madridsko-newdelhijski dokument, je prva publikacija nove zbirke Doktrina+ ICOMOS Slovenija. Ob zbirki Doktrina, ki prinaša prevode listin mednarodne organizacije ICOMOS in smo jo v celoti prenesli na svetovni splet, je zbirka Doktrina+ namenjena tiskanemu objavljanju mednarodnih listin in drugih besedil, za katera želimo, da dosežejo čim širši krog uporabnikov – vseh tistih, ki se s specifično problematiko varovanja dediščine srečujemo kot strokovnjaki, lastniki, upravljavci ali uporabniki.

Kulturna dediščina 20. stoletja je ena od dediščinskih kategorij, ki ji prav zaradi njene vseprisotnosti v svojem življenju še vedno namenjamo premalo strokovne pozornosti in zato izgubljamo dragocene sledi razvoja, ki so ključno sooblikovali prostor in življenje, kot ga živimo danes. Kljub nenehnim preobrazbam, ki sledijo potrebi sodobnega človeka, je naša naloga, da ohranjamo dediščino 20. stoletja kot pomnik razvoja inovativnih rešitev in dosežkov tako v načrtovanju prostora kot v arhitekturi, gradbeništvu ter drugih

povezanih strokah. Prav ta segment naše preteklosti potrebuje spoštljiv in strokovnen pristop, podkrepjen s poglobljenim znanjem, razumevanjem in zavedanjem o pomenu bogastva ter raznovrstnosti dediščine tega obdobja.

Madridsko-newdelhijski dokument predstavlja strokovna priporočila in smernice za ohranjanje dediščine 20. stoletja, ki jih je oblikoval Mednarodni znanstveni odbor za dediščino 20. stoletja ICOMOS (ISC20C) in s katerimi opozarja na potrebno poglobljeno raziskovanje, interdisciplinarni pristop, celostno interpretacijo in ustrezno upravljanje vseh njenih značilnosti, tudi nesnovnih, ki jo opredeljujejo. Le z doslednim upoštevanjem teh usmeritev lahko skupaj dosežemo pozitivne rezultate pri njenem ohranjanju.

S prevodom Madridsko-newdelhijskega dokumenta se Slovenija pridružuje ducatu svetovnih držav, ki so s prevodom v lastni jezik ozavestile pomen in korist strokovnih smernic mednarodne organizacije ICOMOS pri ohranjanju dediščine 20. stoletja.

Tatjana Adamič
Članica ICOMOS ISC20C

dr. Sonja Ifko
Predsednica ICOMOS Slovenija

Foreword

The sweeping economic, social, technological and political developments of the twentieth century produced unprecedented change. Two world wars, the Cold War that followed, the Great Depression, and decolonisation, together, significantly altered the fabric of society over the course of the twentieth century. Rapid urbanisation and the growth of large cities, accelerated technological and scientific development and the emergence of mass communications and transportation fundamentally changed the way we lived and worked, producing new buildings and structures, unprecedented building types and forms, using experimental materials. Massively changed landscapes were created by industrialisation and mechanised agriculture. And yet, comparatively few of the sites and places created by such tumultuous events have been listed and protected for their heritage values. Thus, too many of the heritage places and sites of the twentieth-century remain at risk. Although appreciation of mid-century modernism is increasing in some regions, the range of buildings, structures, cultural landscapes and industrial sites that are characteristic of the twentieth century are still threatened by a general lack of awareness and recognition. All too often they are pressured by redevelopment, unsympathetic change, or simply by neglect.

Aware of these threats, in 2010 the members of the ICOMOS International Scientific Committee on Twentieth-Century Heritage (ISC2oC) began to draft a reference text, setting out the approach and the principles that should be applied to managing and interpreting twentieth-century sites and places. The ambitious objective was to provide an international benchmark.

Predgovor

Korenit gospodarski, družbeni, tehnološki in politični razvoj v 20. stoletju je prinesel spremembe brez primere. Dve svetovni vojni, ki jima je sledila hladna vojna, svetovna gospodarska kriza in dekolonizacija so skupaj močno spremenjale ustroj družbe v 20. stoletju. Hitra urbanizacija in rast velikih mest, pospešen tehnološki in znanstveni razvoj ter pojav množične komunikacije in transporta so bistveno spremenili način življenja in dela ter vodili ob uporabi eksperimentalnih materialov v nastanek novih stavb in struktur, edinstvenih gradbenih tipov in oblik. Industrializacija in mehanizirana kmetijska pridelava sta močno spremenili krajino. Kljub temu pa je evidentiranih in zaščitenih le majhno število območij in prostorov, ki so nastali med temi turbulentnimi dogodki. Zato je vse preveč prostorov in območij dediščine 20. stoletja še vedno ogroženih. Čeprav modernizem iz sredine 20. stoletja ponekod postaja vse bolj cenjen, so prenekatera stavbe, strukture, kulturne krajine in industrijska območja, ki so značilna za 20. stoletje, še vedno ogrožena zaradi splošnega pomanjkanja zavedanja in prepoznavanja. Vse prevečkrat so pod pritiskom razvojnih projektov, brezobzirnih sprememb ali pa so preprosto zanemarjeni.

Člani Mednarodnega znanstvenega odbora za dediščino 20. stoletja ICOMOS (ISC2oC) se teh groženj zavedamo, zato smo leta 2010 začeli sestavljati osnutek priporočilnega besedila, ki določa pristop in načela, ki jih je treba uporabiti pri upravljanju in interpretaciji prostorov in območij dediščine 20. stoletja. Ambiciozni cilj je bil, da bi besedilo zagotavljalo mednarodno referenčno merilo.

Lively debates ensued amongst members, drawing on their pragmatic experience from all regions of the world. Conferences, meetings and broad consultation were undertaken internationally. The final text: *Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Architectural Heritage*, colloquially called the Madrid Document, was presented to the 17th ICOMOS General Assembly in Paris, and distributed in Spanish, French and English for comment and discussion. Between 2011–2014 it was translated into more than a dozen languages including Russian, Italian, Finnish, German, Japanese, Portuguese, Mandarin, Hindi, Basque and Catalan, an indication of the need for and use of such an international guidance document.

After consideration of comments received, a second edition was published in four languages at the 18th ICOMOS General Assembly in Florence, but it was clear that a major revision – and a new title – was necessary to include other heritage typologies of the twentieth century such as cultural landscapes, industrial sites and urban areas. Collaboration with the ICOMOS International Scientific Committee on Cultural Landscapes (ISCCL), the ICOMOS International Committee on Historic Towns and Villages (CIVVIH), the International Technical Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH) and the ICOMOS International Scientific Committee on Energy, Sustainability and Climate Change (ISCES+CC) has successfully resulted in the incorporation of the full breadth of twentieth-century heritage places and sites.

The third version, *Approaches for The Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage* will be presented at the 19th General Assembly of ICOMOS in Delhi in December 2017, incorporating the comments and inputs received during the 2014–17 consultation period. Thank you to all those who contributed to this process.

Med člani se je odvijala živahna razprava, ki je temeljila na pragmatičnih izkušnjah s celega sveta. Konference, srečanja in obsežna posvetovanja so potekala na mednarodni ravni. Končno besedilo, tj. dokument Pristopi k ohranjanju arhitekturne dediščine 20. stoletja ali tako imenovani Madridski dokument, je bilo predstavljeno na 17. generalni skupščini ICOMOS v Parizu in dano v razpravo v španščini, francoščini in angleščini. Med letoma 2011 in 2014 je bil dokument preveden v več kot ducat jezikov, med drugim v ruščino, italijanščino, finščino, nemščino, japonščino, portugalščino, mandarinščino, hindijščino, baskovščino in katalonščino, kar kaže, da te mednarodne smernice potrebujemo.

Po pregledu prejetih pripomb je na 18. generalni skupščini ICOMOS v Firencah izšla druga izdaja dokumenta v štirih jezikih, a bilo je jasno, da so potrebni večji popravki – in nov naslov –, z vključitvijo drugih tipologij dediščine 20. stoletja, kot so kulturne krajine, industrijska območja in urbana območja. Sodelovanje z Mednarodnim znanstvenim odborom za kulturne krajine ICOMOS (ISCCL), Mednarodnim odborom za zgodovinska mesta in vasi ICOMOS (CIVVIH), Mednarodnim odborom za ohranjanje industrijske dediščine (TICCIH) in Mednarodnim znanstvenim odborom za energijo, trajnost in podnebne spremembe ICOMOS (ISCES+CC) je tako uspešno vodilo v vključitev celotnega razpona prostorov in območij dediščine 20. stoletja.

Tretja različica, Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja, bo predstavljena na 19. generalni skupščini ICOMOS v Delhiju decembra 2017 in bo vključevala pripombe in prispevke, ki bodo podani v posvetovalnem obdobju 2014–2017. Zahvaljujemo se vsem, ki so prispevali k temu procesu.

We encourage all who are responsible for the management and celebration of the world's twentieth-century heritage places to make use of Approaches for The Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage as the international guideline and benchmark standard for conserving and managing the heritage places and sites of the twentieth century.

Sheridan Burke

President, ICOMOS ISC2oC
November, 2017

Vse, ki so odgovorni za upravljanje in obeležitev svetovnih območij dediščine 20. stoletja, spodbujamo, da dokument *Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja* uporabijo kot mednarodno smernico in referenčni standard za ohranjanje in upravljanje prostorov in območij dediščine 20. stoletja.

Sheridan Burke

Predsednica, ICOMOS ISC2oC
novembra 2017

Aim of the document

The obligation to conserve and manage the heritage places and sites of the twentieth century is as important as our duty to conserve the significant cultural heritage of previous eras.

The cultural heritage of the twentieth century is at risk from a lack of appreciation and care. Much has already been lost and more is in danger. It is a living, evolving heritage and it is essential to understand, conserve, interpret and manage it well for future generations.

Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage, seeks to contribute to the appropriate and respectful management of this important period of cultural heritage. While recognising existing heritage conservation documents¹, Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage identifies many of the issues specifically involved in the conservation of twentieth-century heritage. It covers the full range of heritage typologies typically recognised as being worthy of conservation including architecture, structures, vernacular and industrial heritage, cultural landscapes including historic parks and gardens, historic urban landscapes, cultural routes and archeological sites.

This document is intended for use by all those involved in heritage conservation and management processes that may impact twentieth-century heritage places and sites.

Explanatory notes are incorporated where necessary and a glossary of terms completes the document.

Cilj dokumenta

Obveznost ohranjanja in upravljanja prostorov in območij dediščine 20. stoletja je prav tako pomembna kot naša dolžnost ohranjanja pomembne kulturne dediščine prejšnjih obdobjij.

Kulturna dediščina 20. stoletja je ogrožena zaradi po-mankljivega razumevanja in skrbi zanjo. Marsikaj je bilo že izgubljenega, še več je ogroženega. To je živa, spreminjajoča se dediščina, ki jo moramo dobro razumeti, ohranjati, pojasnjevati in upravljati za naslednje generacije.

Dokument *Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja* skuša prispevati k ustremnemu in spoštljivemu ohranjanju tega pomembnega obdobja kulturne dediščine. Poleg priznavanja obstoječih dokumentov za ohranjanje dediščine dokument *Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja* prepozna tudi več vprašanj, ki se izrecno porajajo pri ohranjanju dediščine 20. stoletja. Pokriva celotni razpon tipologij dediščine, ki so prepoznane kot vredne ohranjanja, vključno z arhitekturo, strukturami, ljudsko in industrijsko dediščino, kulturnimi krajinami, vključno z zgodovinskimi parki in vrtovi, zgodovinskimi urbanimi krajinami, kulturnimi potmi in arheološkimi območji.

Dokument je namenjen vsem tistim, ki so vključeni v procese ohranjanja in upravljanja dediščine, ki bi lahko vplivali na prostore in območja dediščine 20. stoletja.

Pojasnila so vključena tam, kjer je to potrebno, na koncu dokumenta pa je dodan glosar pojmov.

Develop knowledge and understanding about cultural significance

Article 1:

Identify and assess cultural significance.

1.1 Use accepted heritage identification and assessment criteria.

The identification and assessment of the significance of twentieth-century cultural heritage should use accepted heritage criteria. The cultural heritage of this particular century (including all of its elements) is a physical record of its time, location and use. Its cultural significance may rest in its tangible attributes, including physical location, views, design (for example, form and spatial relationships; colour schemes and cultural plantings; construction systems, fabric, technical equipment, as well as aesthetic qualities). Significance may also lie in use, historic, social, scientific or spiritual associations, or evidence of creative genius and/or in its intangible values.

1.2 Identify and assess the significance of individual buildings, groups of structures and cultural and historic urban landscapes.

To understand the heritage of the twentieth century it is important to identify and assess all its elements, groups of related or connected places or associated cultural and historic urban landscapes, including the interrelationships between people, the environment and the site or place that contribute to its significance.

Razvoj poznavanja in razumevanja kulturnega pomena dediščine

1. člen

Prepoznavanje in ocena kulturnega pomena.

1.1 Uporaba sprejetih meril za prepoznavanje in oceno.

Za prepoznavanje in oceno pomena kulturne dediščine 20. stoletja je treba uporabljati sprejeta merila. Kulturna dediščina 20. stoletja (z vsemi svojimi prvinami) predstavlja fizični dokument časa, prostora in uporabe. Njen kulturni pomen je lahko prisoten v njenih materialnih značilnostih, vključno s fizično lokacijo, pogledi, oblikovanjem (npr. v razmerjih med obliko in prostorom, barvnih shemah in zasaditvah, konstrukcijskih sistemih, tkivih, tehnični opremi in estetskih vrednotah). Pomen je lahko prisoten v uporabi, zgodovinskih, družbenih, znanstvenih in duhovnih povezavah ali dokazani veliki ustvarjalnosti in/ali nesnovnih vrednot.

1.2 Prepoznavanje in ocena pomena posameznih stavb, skupin objektov ter kulturnih in zgodovinskih urbanih krajin

Za razumevanje dediščine 20. stoletja je pomembno prepoznati in oceniti vse njene prvine, skupine sorodnih ali povezanih prostorov ali povezanih kulturnih in zgodovinskih urbanih krajin, vključno z medsebojnimi razmerji med ljudmi, okoljem in območjem ali prostorom, ki pripomore k njihovemu pomenu.

1.3 Identify and assess the significance of interiors, fittings, associated furniture and art works, collections, equipment and industrial machinery.

To understand significance, it is also necessary to identify and assess interiors, fittings and associated furniture, art works, collections, and equipment and machinery associated with industrial sites and cultural landscapes.

1.4 Recognise and respect structural innovation, forms, construction techniques and building materials.

The twentieth century was characterised by the introduction of innovative forms, structural solutions, building materials and construction techniques and these should be identified and their significance assessed.

1.5 Identify and assess the importance of setting.

To understand the contribution of context to the significance of a heritage place or site, its setting¹¹ should be identified and assessed. Setting includes not only the physical/tangible environment, but also the relationships and interaction (such as visual, ecological, historic, spatial) between the place or site and its setting. Heritage places may be part of a complex system where the relationships extend beyond the boundaries of individual sites or places.

1.6 Identify and assess significant planning concepts and infrastructure.

For urban settlements, industrial sites and historic urban landscapes, the different planning concepts, methods and ideas relevant for each development period (including the underlying functional infrastructure that facilitated these, such as power, water and sewerage) should be identified and their significance acknowledged, managed and conserved.

1.3 Prepoznavanje in ocena pomena notranjosti, napeljav, pripadajočega pohištva in umetniških del, zbirk, opreme in industrijskih strojev.

Razumevanje pomena vključuje tudi prepoznavanje in oceno notranjosti, napeljav, pripadajočega pohištva, umetniških del, zbirk, opreme in strojev, povezanih z industrijskimi območji in kulturnimi krajinami.

1.4 Prepoznavanje in spoštovanje konstrukcijskih novosti, oblik, gradbenih tehnik in gradbenih materialov.

20. stoletje je zaznamovalo uvajanje novih oblik, konstrukcijskih rešitev, gradbenih materialov in tehnik gradnje, ki jih je treba prepoznati in oceniti njihov pomen.

1.5 Prepoznavanje in ocena pomena okolice.

Za razumevanje prispevka konteksta k pomenu prostora ali območja dediščine je treba prepoznati in oceniti njegovo okolico¹¹. Okolica ne vključuje le fizičnega/materialnega okolja, temveč tudi razmerja in odnose (vizualne, ekološke, zgodovinske, prostorske) med prostori ali območji in okolico. Prostori dediščine so lahko del kompleksnega sistema, kjer razmerja segajo prek meja posameznih območij ali prostorov.

1.6 Prepoznavanje in ocena pomembnih načrtovalskih konceptov in infrastrukture.

Za urbana naselja, industrijska območja in zgodovinske urbane krajine je treba prepoznati različne načrtovalske koncepte, metode in ideje, ki so pomembne v vsaki dobi razvoja (vključno s funkcionalno infrastrukturo, ki jih je podpirala, npr. elektriko, vodooskrbo in kanalizacijo), ter priznati, upravljati in ohranjati njihov pomen.

1.7 Proactively develop inventories of the heritage of the twentieth century.

The heritage of the twentieth century needs to be proactively identified and assessed through systematic surveys and inventories informed by thorough research and studies by multidisciplinary teams. Surveys and inventories should provide the basis for protective conservation and management measures, including heritage impact assessment developed by the responsible parties, including planning and heritage authorities.

1.8 Use comparative analysis to establish cultural significance.

When assessing the significance of the heritage of the twentieth century, comparative heritage places or sites should be identified and assessed to be able to analyse and understand relative significance.

1.7 Proaktivno evidentiranje dediščine 20. stoletja.

Dediščino 20. stoletja je treba proaktivno identificirati in oceniti s sistematičnimi pregledi in popisi, podprtimi z raziskavami in študijami interdisciplinarnih skupin. Pregledi in popisi morajo predstavljati osnovo za ukrepe ohranjanja in upravljanja, vključno z oceno vplivov na dediščino, ki jo pripravijo pristojne strani, vključno z organi za načrtovanje in varstvo dediščine.

1.8 Uporaba primerjalne analize za ugotavljanje kulturnega pomena.

Za oceno pomena dediščine 20. stoletja je treba prepoznati in oceniti primerljive prostore in območja dediščine, kar omogoča analizo in razumevanje relativnega pomena.

Implement conservation planning processes

Article 2:

Apply appropriate conservation planning and management methodology.

2.1 Maintain integrity by understanding significance before any intervention.

The integrity of the cultural heritage places of the twentieth century should not be impacted by unsympathetic change or interventions. Adequate research, documentation and analysis of the history and significance of a place or site is needed to avoid, minimise and mitigate potential adverse impacts.

Understanding how cultural significance is manifest in the heritage of the twentieth century requires an assessment of how different attributes, elements and values contribute to that significance. This is an essential prerequisite to making appropriate decisions about its care, interpretation and the conservation of its authenticity and integrity. Places and sites evolve over time and later alterations may have cultural significance. Different conservation approaches and methods may be necessary across a heritage place or individual site.

2.2 Maximise the potential to gather information from primary sources.

The twentieth century produced extensive records, made possible by technological advancements. It is important to use these sources when gathering information about a place or site, to inform assessments of significance.

Uvajanje procesov za načrtovanje ohranjanja dediščine

2. člen:

Uporaba ustrezne metodologije za načrtovanje in upravljanje ohranjanja.

2.1 Ohranjanje celovitosti ob razumevanju pomena pred uvajanjem kakršnih koli posegov.

Na celovitost prostorov kulturne dediščine 20. stoletja ne smejo vplivati brezobzirne spremembe ali posegi. Da se izognemo večjim negativnim učinkom, jih čim bolj zmanjšamo ali ublažimo, je treba izvajati ustrezno raziskovanje, dokumentiranje in analizo zgodovine nekega prostora ali območja.

Za razumevanje, kako se kulturni pomen odraža v dediščini 20. stoletja, je treba oceniti prispevek različnih značilnosti, prvin in vrednot, ki doprinašajo k temu pomenu. To je temeljni predpogoj za sprejemanje ustreznih odločitev glede skrbi, interpretacije in ohranjanja pristnosti in celovitosti. Prostori in območja dediščine se s časom spreminjajo in tudi poznejše spremembe imajo lahko kulturni pomen. Znotraj enega prostora ali območja so lahko potrebeni različni pristopi in metode ohranjanja.

2.2 Čim bolj povečati možnosti za zbiranje informacij iz primarnih virov.

Tehnološki napredek v 20. stoletju je omogočil nastanek obširnih evidenc. Pomembno je, da se ti viri uporabljajo pri zbiranju informacij o prostoru ali območju in prispevajo k ocenjevanju vrednot.

In some instances, the original designer, builder, planner, client or others from the community closely associated with a place's creation may be able to provide primary information. Their input should always be sought, where relevant. Oral histories should be undertaken whilst it is possible to capture this information. This information should inform the understanding of significance however, a cautionary approach is needed when integrating the creators' views. Care should be taken when assessing original design intent in relation to the as-found physical place, to ensure that all values that contribute to significance are considered.

2.3 Use a planning methodology that assesses cultural significance and provides policies to retain and respect it, prior to commencing work.

The methodology used to assess the significance of the heritage of the twentieth century should follow a culturally appropriate conservation planning approach. This will include comprehensive historical research and significance assessment to develop policies which will conserve, manage and interpret that identified cultural significance. It is essential that such assessments are completed before works start, to ensure that specific conservation policies are provided to guide development and change. A Conservation Plan/Management Plan should be prepared. Regional heritage charters and site-specific conservation declarations may be relevant.^{III}

2.4 Establish limits of acceptable change.

For every development or conservation action, clear policies and guidelines should be established before starting any intervention, so as to define the acceptable limits of change. A conservation plan/management plan should define the significant parts of the heritage place or site, vulnerabilities affecting it, the

V nekaterih primerih lahko glavne informacije poda prvotni oblikovalec, gradbenik, načrtovalec, naročnik ali drugi člani skupnosti, povezani z nastankom dediščine. Kjer je to pomembno, moramo vedno poiskati tudi njihov prispevek. Ustna zgodovinska pričevanja se zbirajo povsod tam, kjer je to mogoče. Te informacije naj bi izboljšale razumevanje pomena, vendar pa moramo vidike ustvarjalcev vključevati previdno. Oceno izvirnega oblikovalskega namena glede na dejansko fizično stanje je treba podajati previdno in zagotoviti premišljeno upoštevanje vseh vrednot, ki prispevajo k pomenu.

2.3 Uporaba načrtovalske metodologije, ki oceni kulturni pomen in zagotavlja politike, ki omogočajo njegovo ohranitev in spoštovanje, pred začetkom dela.

Metodologija za oceno pomena dediščine 20. stoletja temelji na kulturno ustreznom pristopu k načrtovanju ohranjanja. To bo vključevalo celostne zgodovinske raziskave in oceno pomena za razvoj politik, ki bodo ohranjale, upravlja in interpretirale prepoznani kulturni pomen. Pomembno je, da se take ocene izvedejo pred začetkom del, saj se tako vzpostavijo določene politike ohranjanja, ki vodijo razvoj in spremembe. Pripraviti je treba načrt ohranjanja/upravljanja. Pristem imajo pomembno vlogo regionalne listine o dediščini in izjave, vezane na določeno območje.^{III}

2.4 Določitev mej sprememb, ki so še sprejemljive.

Za vsak razvojni ali varstveni ukrep je treba vzpostaviti jasne politike in smernice še pred uvajanjem posega, s čimer določimo sprejemljive meje sprememb. Konzervatorsko-upravljavski načrt mora opredeliti pomembne dele dediščine, ranljivosti, ki vplivajo nanjo, območja, kjer se posegi lahko izvajajo, optimalno rabo območja in ukrepe ohranjanja. Upoštevati mora posebna načela (npr. arhitekturna, načrtovalska, konstruk-

areas where interventions are possible, the optimum usage of the site and the conservation measures to be taken. It should consider the specific principles (such as architectural, planning, structural and so on) and technologies used in the twentieth century.

2.5 Use interdisciplinary expertise.

Conservation planning and management for twentieth-century places requires an interdisciplinary approach, considering all attributes and values of cultural significance. Specialists in modern conservation technology and material sciences may be required to undertake specific research due to the use and proliferation of non-traditional materials and construction methods in twentieth-century heritage. Specialists with expertise in the specific typology under consideration such as industrial heritage, cultural and historic urban landscapes, and so on should be involved in the conservation process.

2.6 Plan for maintenance and ongoing management.

It is important to plan for regular preventive care and maintenance in the ongoing management of all cultural-heritage places and sites. Continual and appropriate maintenance and periodic inspection are consistently the best conservation action for any heritage place or site and reduce long-term repair costs. A maintenance plan will assist this process. Cultural and historic urban landscapes will require management plans to manage the processes of continual evolution and change to sustain significance.

Emergency stabilisation work may also be required and assessment and subsequent work should be carried out by appropriately qualified and experienced professionals and implemented in a way that minimises impact on significance.

cijska in podobno) in tehnologije, ki so se uporabljale v 20. stoletju.

2.5 Uporaba interdisciplinarnega strokovnega znanja.

Načrtovanje varstva in upravljanje območij 20. stoletja zahteva interdisciplinarni pristop, ob upoštevanju vseh značilnosti in vrednot kulturnega pomena. Strokovnjaki za sodobne konservatorske tehnologije in materiale naj po potrebi izdelajo specifične študije glede uporabe in širjenja netradicionalnih materialov in konstrukcijskih metod pri dediščini 20. stoletja. V proces ohranjanja morajo biti vključeni strokovnjaki za določene tipologije, npr. za industrijsko dediščino, kulturne in zgodovinske urbane krajine in podobno.

2.6 Načrt vzdrževanja in tekočega upravljanja.

Pomembno je načrtovati redno preventivno varstvo in vzdrževanje pri tekočem upravljanju vseh prostorov ali območij kulturne dediščine. Redno in ustrezno vzdrževanje ter redni pregledi so praviloma najboljši ukrep ohranjanja katerega koli prostora ali območja dediščine in na dolgi rok zmanjšujejo stroške popravil. Temu procesu bo v pomoč načrt vzdrževanja. Za kulturne in zgodovinske urbane krajine bo treba pripraviti načrte upravljanja za upravljanje procesov stalnega razvoja in sprememb za vzdrževanje pomena.

Včasih so potrebna nujna stabilizacijska dela, pri čemer morajo oceno in dela izvajati ustrezno usposobljeni in izkušeni strokovnjaki, in to tako, da so učinki na kulturni pomen čim manjši.

2.7 Prepoznavanje odgovornih strani za načrtovanje ohranjanja.

Pomembno je prepoznati strani, ki so pristojne in odgovorne za ohranjanje kulturne dediščine 20. stoletja. Te med drugim vključujejo ne samo lastnike, upravite-

2.7 Identify responsible parties for conservation action.

It is important to identify the parties who are responsible and accountable for conservation actions for the cultural heritage of the twentieth century. These may include, but not be limited to, owners, asset managers, heritage authorities, communities, public authorities, local governments, city planning departments and occupants.

2.8 Archive records and documentation.

When making changes to twentieth-century heritage places or sites it is important to produce records of those changes for public archiving. Recording techniques may include mapping, photography, measured drawings, oral histories, laser scanning, 3D modelling and sampling, and recording processes used on industrial heritage sites for industrial machinery, depending on the circumstances. Archival research is an important part of the conservation planning process. Owners should be encouraged to retain archives ad make these available for conservation.

For every intervention, the particularities of the individual place or site and the measures taken should be documented appropriately. The documentation must record the state before, during and after the intervention. Such documentation should be kept in a secure location and in up-to-date replicable media. It will assist the presentation and interpretation of the place or site, thereby enhancing its understanding and enjoyment by users and visitors. Information acquired in the investigation of cultural heritage, as well as other inventories and documentation, should be made accessible to interested persons.

lje premoženja, organe, pristojne za dediščino, skupnosti, javne organe, lokalno upravo, mestne urbane stične oddelke in prebivalce.

2.8 Arhiviranje in dokumentiranje

Pri spremenjanju prostorov ali območij dediščine 20. stoletja je pomembno dokumentiranje teh sprememb za javno arhiviranje. Tehnike dokumentiranja odvisno od okoliščin vključujejo kartografske prikaze, fotografije, risbe v razmerju, ustna pričevanja, lasersko skeniranje, 3D modeliranje in vzorčenje ter dokumentiranje, ki se uporablja na območjih industrijske dediščine za industrijske stroje. Arhivsko raziskovanje je pomemben del načrtovanja ohranjanja. Lastnike je treba spodbujati, da hranijo arhive in omogočijo vpogled za potrebe ohranjanja.

Za vsak poseg bi bilo ustrezno dokumentirati posebnoosti posameznih prostorov ali območij ter sprejete ukrepe. Dokumentacija mora beležiti stanje pred posegom, med njim in po njem. Dokumentacijo je treba hraniti na varnem mestu in na sodobnih medijih, ki jih je mogoče reproducirati. To pomaga pri predstavitvi in interpretaciji prostora ali območja dediščine in tako povečuje razumevanje in zadovoljstvo uporabnikov in obiskovalcev. Podatki, pridobljeni pri preučevanju kulturne dediščine, kot tudi drugi popisi in dokumentacija, morajo biti na voljo zainteresiranim osebam.

Research modern materiality and physical planning

Article 3:

Research the technical and planning aspects of twentieth-century cultural heritage.

3.1 Research and develop specific repair methods appropriate to the unique building materials and construction techniques of the twentieth century. Twentieth-century building materials and construction techniques may often differ from traditional materials and methods of the past. There is a need to research and develop specific repair methods appropriate to unique types of construction. Some characteristics of twentieth-century heritage, especially places or sites created after the middle of the century, may present specific conservation challenges, due to the use of new or experimental materials and construction methods, or simply due to a lack of specific professional experience in its repair. Original/significant materials or details should be recorded if they have to be removed, and representative samples should be stored.

Before any intervention, these materials should be carefully analysed and any visible and non-visible damage identified and understood. Some experimental materials may have a shorter life span than traditional materials and need to be carefully analysed. Investigations into the condition and deterioration of materials should be undertaken by suitably qualified professionals using non-destructive and carefully considered

Raziskovanje sodobne materialnosti in prostorskega načrtovanja

3. člen:

Raziskovanje tehničnih in načrtovalskih vidikov kulturne dediščine 20. stoletja

3.1 Raziskovanje in razvoj posebnih metod popravil, primernih za edinstvene gradbene materiale in tehnike gradnje 20. stoletja.

Gradbeni materiali in gradbene tehnike 20. stoletja se pogosto razlikujejo od materialov in iz preteklosti. Pojavlja se potreba po preučevanju in razvoju posebnih metod popravil, ki ustrezajo posameznim vrstam gradnje. Nekatere značilnosti dediščine 20. stoletja, predvsem tiste, ki je nastala v drugi polovici stoletja, predstavljajo posebne izzive ohranjanja z radi uporabe novih ali eksperimentalnih materialov in metod gradnje ali preprosto zaradi pomanjkanja posebnih strokovnih izkušenj pri popravilu. Izvirne/pomembne materiale ali detajle je treba pred odstranitvijo, če je ta potrebna, evidentirati, značilne vzorce pa shraniti.

Pred kakršnim koli posegom je treba te materiale dobro analizirati ter kakršne koli vidne ali nevidne poškodbe prepoznati in razumeti. Nekateri eksperimentalni materiali imajo krajšo življenjsko dobo kot tradicionalni materiali in jih je zato treba skrbno preučiti. Raziskovanje stanja in razkroj materialov morajo z nedestruktivnimi in neinvazivnimi metodami opraviti ustrezeni strokovnjaki. Destruktivne analize

non-invasive methods. Limit destructive analysis to the absolute minimum. Careful investigation into the aging of materials of the twentieth century may be required.

3.2 Research and develop appropriate responses to the new planning approaches developed in the twentieth century.

The twentieth century saw the development of many new and experimental forms of urban living and city design. Conservation policies and development guidelines should be targeted to conserve these specific planning schemes or approaches for cultural and historic urban landscapes to sustain their significance.

Article 4:
Develop policies to conserve significance.

4.1 Develop conservation policies informed by research to conserve and sustain the cultural significance of the place and use the policies to guide decision making when managing change.

je treba omejiti na minimum. Po potrebi naj se izvaja skrbno preiskovanje staranja materialov 20. stoletja.

3.2 Raziskovanje in razvoj ustreznih odzivov na nove pristope k načrtovanju, razvite v 20. stoletju.

V 20. stoletju je potekal razvoj več novih in eksperimentalnih oblik urbanega življenja in oblikovanja mest. Politike ohranjanja in razvojne smernice morajo vključevati instrumente za ohranjanje teh načrtovalskih shem ali pristopov k ohranjanju pomena kulturne in zgodovinske urbane krajine.

4. člen:

Razvoj politik za ohranjanje pomena.

4.1 Razvijajmo politike ohranjanja, temelječe na raziskavah, za ohranjanje in vzdrževanje kulturnega pomena prostora in uporabo politik za usmerjanje odločitev pri upravljanju sprememb.

Manage change to sustain cultural significance

Article 5:

Acknowledge and manage pressures for change, which are constant.

5.1 Whether as a result of human intervention, or environmental conditions, managing change is an essential part of the conservation process to maintain cultural significance, authenticity and integrity.

In some instances, change may be necessary to sustain a heritage place or site. Individual interventions and cumulative change can adversely impact cultural significance. Where change is necessary, impacts on the integrity and authenticity of the place must be assessed and monitored.

Article 6:

Manage change sensitively.

6.1 Adopt a cautious approach to change.

Do only as much as is necessary and as little as possible. Any intervention should be cautious. The extent and depth of change should be minimised. Use only proven methods of repair and avoid treatments that may cause damage to historic fabric, and cultural significance; repairs should be undertaken using the least invasive means possible. Changes should be as reversible as possible.

Upravljanje sprememb za ohranjanje kulturnega pomena

5. člen:

Zavedanje stalnih pritiskov po spremembah in njihovo upravljanje.

5.1 Naj bodo spremembe posledica človekovih posegov ali okoljskih pogojev, njihovo upravljanje ostaja bistveni del procesa ohranjanja kulturnega pomena, pristnosti in celovitosti.

V nekaterih primerih so spremembe nujne za ohranitev prostora ali območja dediščine. Posamezni posegi in kumulativne spremembe lahko negativno vplivajo na kulturni pomen. Če so spremembe nujne, je treba opraviti presojo vplivov na celovitost in pristnost prostora dediščine, in to spremljati.

6. člen:

Spremembe upravljamо tankočutno.

6.1 Spremembe je treba uvajati previdno.

Narediti je treba le tisto, ker je nujno, poseg naj bo čim manjši. Vse posege moramo uvajati previdno. Obseg in razpon sprememb morata biti čim manjša. Uporabljati je treba le uveljavljene metode za popravilo, treba se je izogibati posegom, ki bi lahko poškodovali zgodovinsko tkivo in kulturni pomen; popravila naj se izvajajo ob uporabi čim manj invazivnih sredstev. Spremembe naj bodo čim bolj povratne.

Discrete interventions can be introduced that improve the performance and functionality of a site or place on condition that its cultural significance is not adversely impacted. When change of use is under consideration, care must be taken to find an appropriate reuse that conserves the cultural significance.

6.2 Assess the heritage impacts of proposed changes against the conservation policies prior to works commencing and aim to avoid or mitigate any adverse impacts.

The cultural significance of a place needs to be defined and understood, so that any proposals for change minimize or avoid adverse impacts. Different elements, attributes and values may have variable tolerances for change, and this need to be assessed and understood before developing proposals for adaptation or change so that the cultural significance of the place is managed and conserved.

6.3 The application of standard building and regulatory codes requires flexible and innovative approaches to ensure appropriate heritage conservation solutions.

The application of standardised legal and building codes (e.g. accessibility requirements, health and safety code requirements, fire-safety requirements, seismic retrofitting, landscape requirements, traffic management and measures to improve energy efficiency) may need to be flexibly adapted to conserve cultural significance. Thorough analysis and negotiation with the relevant authorities and experts should aim to avoid or minimise any adverse heritage impact. Each case should be judged on its individual merits.^{IV}

Vpeljemo lahko nevpadljive posege, ki izboljšajo učinek in funkcionalnost prostora ali območja dediščine, pod pogojem, da ti nimajo negativnega vpliva na njihov kulturni pomen. Kadar nameravamo spremeniti raba, moramo paziti, da ponovna raba pomaga ohranjati kulturni pomen.

6.2 Ocena učinkov predlaganih sprememb glede na politike ohranjanja, ki so v nasprotju z konservatorskimi politikami, pred začetkom del in preprečevanje ali blaženje negativnih učinkov.

Kulturni pomen prostora je treba opredeliti in razumeti, tako da se kakršne koli pobude po spremembah čim bolj zmanjšajo ali izognejo negativnim vplivom. Različne prvine, značilnosti in vrednote imajo različno stopnjo tolerance za spremembe, kar je treba oceniti in razumeti še pred pripravo predlogov za adaptacijo ali spremembo, saj tako lahko upravljamо in ohranjamо kulturni pomen prostora.

6.3 Upoštevanje standardnih gradbenih in regulativnih zakonikov zahteva fleksibilne in inovativne pristope za zagotavljanje rešitev za ohranjanje dediščine.

Uporabo standardiziranih pravnih podlag in gradbenih predpisov (npr. zahteve glede dostopa, zdravja in varnosti, požarne varnosti, protipotresnega utrjevanja, krajinske zahteve, upravljanje prometa in ukrepi za izboljšanje energetske učinkovitosti) je treba prožno prilagajati ohranjanju kulturnega pomena. S preučevanjem in pogajanji s pristojnimi organi in strokovnjaki se skušamo izogniti negativnim vplivom na dediščino ali jih čim bolj zmanjšati. Vsak primer je treba presojati posebej.^{IV}

Article 7:
Ensure a respectful approach to additions and interventions.

7.1 Additions need to respect the cultural significance of the heritage place or site.

In some cases, an intervention (such as a new addition to a building or garden, a new infill building in an urban area and so on) may be needed to ensure the sustainability of the place or site. After careful analysis, new additions should be designed to respect the scale, siting, composition, proportion, structure, landscape, materials, texture and colour of the place or site. Additions should be discernible as new, identifiable upon close inspection, but work in harmony with the existing; complementing not competing, interpreting not imitating.

7.2 New interventions should be designed to take into account the existing character, scale, form, siting, landscape, materials, colour, patina and detailing.
Careful analysis of previous plantings, buildings and sympathetic interpretation of their design may assist in providing appropriate design solutions. However, designing in context does not mean imitation.

Article 8:
Recognise when use contributes to significance and manage accordingly.

Where a functional use contributes to the significance of a place or site, conservation should aim to sustain that use where possible. Where a new use is introduced

7. člen:
Zagotavljanje spoštljivega pristopa k povečavam in posegom.

7.1 Povečave morajo spoštovati kulturni pomen prostora ali območja dediščine.

V nekaterih primerih je poseg (na primer prizidek k stavbi ali razširitev vrta, novogradnja v urbanem okolju in podobno) potreben za zagotavljanje trajnosti prostora ali območja. Po skrbni proučitvi je treba dozidave oblikovati ob upoštevanju obsega, umeščenosti, kompozicije, razmerij, strukture, krajine, materialov, teksture in barv prostora ali območja. Jasno razvidno naj bo, da so prizidki novi, a ubrani z obstoječim; naj dopolnjujejo, ne tekmujejo, naj interpretirajo, ne posnemajo.

7.2 Novi posegi morajo upoštevati obstoječe značilnosti, obseg, obliko, umeščenost v prostor, krajino, materiale, barvo, patino in detajle.

Skrbna proučitev prejšnjih zasaditev, stavb in razumevajoča interpretacija njihovega oblikovanja lahko pripomore k zagotavljanju ustreznih oblikovalskih rešitev. Kljub temu oblikovanje znotraj konteksta ne pomeni posnemanja.

8. člen:
Prepoznati je treba, kdaj uporaba prispeva k pomenu, in temu prilagoditi upravljanje.

Kjer funkcionalna raba prispeva k pomenu prostora ali območja dediščine, mora biti cilj ohranjanja, da se ta raba obdrži, če je to le mogoče. Kjer uvedba nove rabe pomeni sredstvo za vzpodbuhanje trajnosti in

as a means of sustaining the place, and where the previous use or functions contribute to cultural significance this should be clearly interpreted.

Article 9:

Respect the authenticity and integrity of the place or site.

9.1 Interventions should enhance and sustain cultural significance.

Significant elements must be repaired or restored, rather than reconstructed. Stabilising, consolidating and repairing significant elements is preferable to replacing them. Wherever possible, replacement materials should be matched like for like, but marked or dated to distinguish them as new.

Reconstruction of entirely lost heritage places or of their important elements is not an action of conservation and is not recommended. However, limited reconstruction, if supported by documentation, may contribute to the integrity and/or understanding of a cultural heritage place or site.

9.2 Respect the value of significant layers of change and the patina of age.

The cultural significance of a place or site as historic testimony is principally based on its original or significant material attributes and/or its intangible values, which define its authenticity. However, the cultural significance of an original heritage place or site, or later interventions, additions, landscape elements or new elements, does not depend on their age alone. Later changes that have acquired their own cultural significance should be recognised and respected when making conservation or development decisions.

kjer prejšnje rabe ali funkcije prispevajo h kulturnemu pomenu, je treba to jasno interpretirati.

9. člen:

Spoštovanje pristnosti in celovitosti prostora ali območja dediščine.

9.1 Posegi bi morali povečati in ohranjati kulturni pomen

Pomembne elemente je treba popraviti ali restavrirati, ne rekonstruirati. Stabilizacija, utrjevanje in popravilo pomembnih prvin imajo prednost pred zamenjavo. Ko je to le mogoče, naj bodo nadomestni materiali enaki obstoječim, vendar tudi označeni ali datirani, iz česar je razvidno, da so novi.

Rekonstrukcija popolnoma izgubljenih prostorov dediščine ali njihovih pomembnih prvin ni ukrep ohranjanja in se ne priporoča. Delna prenova, ki je podprtta z dokumentacijo, lahko prispeva k celovitosti in/ali razumevanju prostora ali območja kulturne dediščine.

9.2 Spoštovanje vrednot pomembnih plasti sprememb in starinske patine.

Kulturni pomen prostora ali območja kot zgodovinska pričevalnost temelji na izvornih ali pomembnih materialnih značilnostih in/ali nesnovnih vrednot, ki opredeljujejo njegovo pristnost. Kulturni pomen izvirnega prostora ali območja kulturne dediščine ali kasnejši posegi, prizidki, krajinske ali nove prvine niso odvisni le od starosti. Poznejše spremembe, ki so same pridobile kulturni pomen, je treba upoštevati in spoštovati pri sprejemanju odločitev za ohranjanje in razvoj.

Age should be discernible through all the interventions and changes that have occurred over time, and evident in their patina. This principle is important for the majority of materials used in the twentieth century.

Contents, fixtures, fittings, machinery, equipment, artwork, plantings or landscape elements that contribute to cultural significance should always be retained on the heritage site where possible.^v

Starost je treba prepoznati ne glede na vse posege in spremembe, ki so se sčasoma zgodile, razvidna naj bo v patini. To načelo je pomembno za večino materialov, ki so se uporabljali v 21. stoletju.

Vsebine, vgrajeno opremo, napeljave, stroje, opremo, umetniška dela, zasaditve in krajinske prvine, ki prispevajo h kulturnemu pomenu, je treba ohraniti na območju dediščine, če je le mogoče.^v

Manage for environmental sustainability

Article 10:

Give consideration to environmental sustainability.

- 10.1 Care must be taken to achieve an appropriate balance between environmental sustainability and the introduction of energy efficiency measures with the conservation of cultural significance.

Pressure for twentieth-century cultural heritage to become more energy efficient will increase over time and heritage buildings and places should function as efficiently as possible. However, cultural significance (including function and use) should not be adversely impacted by energy conservation measures, wherever possible.

Conservation should take into account contemporary approaches to environmental sustainability.^{vi} Interventions to a cultural heritage place or site should be executed with sustainable methods and products to support its conservation and development and ongoing management. To achieve a practical and balanced solution, consultation with all parties is needed to ensure sustainability of the place or site. All possible options in terms of intervening, managing and interpreting the cultural significance of the heritage place and its wider setting must be retained for future generations.

Understanding an existing building's energy performance is an essential first step in planning an energy

Upravljanje za okoljsko trajnost

10. člen:

Upoštevati je treba okoljsko trajnost.

- 10.1 Paziti je treba, da pri ohranjanju kulturnega pomena vzpostavimo ustrezeno ravnotežje med okoljsko trajnostjo in uvajanjem ukrepov energetske učinkovitosti.

Pritiski, da bi kulturna dediščina 20. stoletja postala energetsko učinkovitejša, bodo vse večji, zato morajo tudi stavbe in prostori dediščine delovati čim bolj učinkovito. Ukrepi ohranjanja energije pa, kjer je to le mogoče, ne smejo negativno vplivati na kulturni pomen (vključno s funkcijo in uporabo).

Ohranjanje mora vključevati sodobne pristope k okoljski trajnosti.^{vi} Posege na prostorih in območjih kulturne dediščine je treba izvajati ob uporabi trajnostnih metod in izdelkov, ki podpirajo ohranjanje, razvoj in tekoče upravljanje. Za zagotavljanje praktičnih in usklajenih rešitev se je treba posvetovati z vsemi stranmi in tako zagotavljati trajnost prostora ali območja. Vse možnosti glede posegov, upravljanja in interpretacije kulturnega pomena prostorov dediščine in širše umestitve je treba ohranljati za prihodnje generacije.

Razumevanje obstoječe energetske učinkovitosti stavbe je bistveni prvi korak pri načrtovanju energetskih posodobitev. Preučiti je treba različne tehnične metode, sisteme in materiale za prepoznavanje ustreznih rešitev za energetske posodobitve. Tam, kjer so izvorni

retrofit. Research specific technical methods, systems and materials to identify appropriate retrofit solutions. Where original materials have failed, explore the potential to replace or repair materials with more energy efficient alternatives, where this will not adversely impact cultural significance.

The impact of renewable energy systems such as wind turbines, solar panels and water capture systems on cultural and historic urban landscapes should be assessed and avoided, minimised or mitigated.

10.2 Promote and communicate appropriate energy conservation and environmentally sustainable practices for twentieth-century heritage.

Encourage research into developing appropriate environmentally-sustainable materials, systems and practices for twentieth-century heritage.

Encourage educational and training programs to adopt an integrated approach to conservation of twentieth-century cultural heritage that balances conserving cultural significance with environmental sustainability needs.

materiali propadli, je treba preučiti možnosti za zamenjavo ali popravilo materialov z energetsko učinkovitejšimi alternativami, ki ne bodo negativno vplivale na kulturni pomen.

Vpliv sistemov za pridobivanje energije iz obnovljivih virov, kot so vetrne turbine, solarne plošče in zaježitve, na kulturne in zgodovinske urbane krajine je treba oceniti, se mu izogniti, ga čim bolj zmanjšati ali ublažiti.

10.2 Spodbujanje in obveščanje o ustreznih načinih ohranjanja energije in okoljsko trajnostnih praks za dediščino 20. stoletja.

Spodbujanje raziskav v zvezi z razvojem ustreznih okoljsko trajnostnih materialov, sistemov in praks za dediščino 20. stoletja.

Spodbujanje programov za izobraževanje in usposabljanje za vzpostavitev celostnega pristopa k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja, ki uravnava ohranjanje kulturnega pomena s potrebami okoljske trajnosti.

Interpret, communicate and build capacity

Article 11:

Promote and celebrate twentieth-century cultural heritage with the wider community.

11.1 Communicate cultural significance broadly.

Engage with key audiences and stakeholders in dialogue that assists in the appreciation and understanding of twentieth-century heritage places and their conservation.

11.2 Presentation and interpretation

are essential parts of the conservation process.

Publish and distribute twentieth-century cultural heritage research and conservation/management plans, and promote events and projects wherever possible among the appropriate professions and broader community.

11.3 Interpretation is a key conservation action.

Interpretation is an essential tool in raising public appreciation of twentieth-century heritage places and sites, and plays an important role in documenting change and explaining significance.

11.4 Encourage and support professional educational programs to build capacity and skills for twentieth-century heritage conservation.

Educational and professional training programs in many disciplines need to include the principles of conservation for twentieth-century heritage and address its specific challenges including understanding significance, technical and material challenges and ensuring environmental sustainability.^{vii}

Interpretacija, sporočanje in večanje zmogljivosti

11. člen:

Spodbujanje in praznovanje kulturne dediščine 20. stoletja s širšo skupnostjo.

11.1 Širše obveščanje o kulturnem pomenu dediščine.

Vključevanje ključnih javnosti in deležnikov v dialog, ki podpira priznavanje in razumevanje območij dediščine 20. stoletja in njihovo ohranjanje.

11.2 Predstavitev in interpretacija sta bistvena dela ohranjanja.

Objavljanje in razširjanje raziskav o kulturni dediščini 20. stoletja in konservatorsko-upravljavskih načrtov ter spodbujanje dogodkov in projektov med ustreznimi strokami in širšo javnostjo, kjer koli je to mogoče.

11.3 Interpretacija je ključni del ohranjanja.

Interpretacija je bistveno orodje za dvigovanje javnega prepoznavanja prostorov in območij dediščine 20. stoletja in ima glavno vlogo pri dokumentiranju sprememb in pojasnjevanju pomena.

11.4 Spodbujanje in podpiranje strokovnih izobraževalnih programov za krepitev zmogljivosti in večin za ohranjanje dediščine 20. stoletja.

Programi za izobraževanje in usposabljanje v različnih strokah morajo vključevati načela za ohranjanje dediščine 20. stoletja in obravnavati posebne izzive, vključno z razumevanjem pomena, tehničnih in materialnih izzivov ter zagotavljanjem okoljske trajnosti.^{vii}

Glossary

Adaptation means changing a place or site to suit the existing use or a proposed new use (Burra Charter, 2013).

Attributes of a place include its physical location, form, fabric and use; its planning methods, design (including colour schemes), construction systems and technical equipment, as well as its aesthetic qualities.

Authenticity is the ability of a heritage place or site to express its cultural significance through its material attributes and intangible values in a truthful and credible manner. It depends on the type of cultural heritage place and its cultural context.

Conservation means all the processes of looking after a heritage place or site so as to retain its cultural significance (from the Burra Charter, 2013).

Conservation management plan is a document that is used as a framework for managing a place including any future change. It includes identifying the heritage significance of the place, any constraints, how that significance is vulnerable to change, and identifies policies to conserve that significance in the future. In some countries, the term conservation plan is also used, although in some cases the scope of the content includes physical conservation issues only. See also management plan.

Cultural landscapes represent the combined works of nature and of humankind, illustrative of the evolution of human society and settlement over time, in response to physical constraints and/or opportunities presented by their natural environment and of successive social, economic and cultural forces, both external and internal. There are three categories of cultural landscapes, designed (such as a historic garden), evolving (such as an agrarian landscape or townscape) and associative (where the natural landscape is associated with spiritual or artistic or social values).

Cultural route is any route of communication, be it land, water, or some other type, which is physically delimited and is also characterized by

Glosar

Adaptacija pomeni spremjanje prostora ali območja dediščine, da ta ustreza trenutni rabi ali predlagani novi rabi (Burrska listina, 2013).

Značilnosti/atributi območja vključujejo njegovo fizično lokacijo, obliko, tkivo in rabo, načrtovalske metode, oblikovanje (vključno z barvno shemo), konstrukcijske sisteme in tehnično opremo kot tudi estetske kvalitete.

Pristnost/avtentičnost je zmožnost, s katero prostor ali območje dediščine verodostojno izraža svoj kulturni pomen prek materialnih značilnosti in nesnovnih vrednot. Odvisna je od vrste območja kulturne dediščine in kulturnega konteksta.

Ohranjanje pomeni vsako skrb za prostor ali območje dediščine, ki pomaga ohraniti njen kulturni pomen (iz Burrske listine, 2013).

Konservatorsko-upravljalski načrt je dokument, ki služi kot okvir za upravljanje prostora, vključno s prihodnjimi spremembami. Vključuje prepoznavanje dediščinskega pomena kraja, vse omejitve, občutljivost na spremembe in prepoznavanje politik za ohranjanje pomena v prihodnje. V nekaterih državah se uporablja tudi pojem konservatorski načrt, vendar v nekaterih primerih obseg vsebin nagovarja la vprašanja fizičnega ohranjanja. Glej tudi načrt upravljanja.

Kulturne krajine predstavljajo preplet dela narave in človeštva, ponazarjajo razvoj družbe in naselij v času, kot odgovor na fizične ovire in/ali priložnosti, ki jih predstavlja njihovo naravno okolje in poznejše družbene, gospodarske in kulturne sile, tako zunanje kot notranje. Ločimo tri kategorije kulturnih krajin, in sicer oblikovane (npr. zgodovinski vrt), spremenjajoče se (npr. kmetijska krajina ali urbana podoba) in asociativne (kjer naravno krajino povezujemo z duhovnimi, umetniškimi ali družbenimi vrednotami).

Kulturna pot je katera koli pot komunikacije, po kopnem, vodi ali druge vrste, ki je fizično omejena in sta zanj značilni posebna dinamika in fizična funkcionalnost, s katerima izpoljuje določen, dobro opredeljen namen (Listina o kulturnih poteh ICOMOS, 2008).

having its own specific dynamic and historic functionality to serve a specific and well determined purpose (ICOMOS Charter on Cultural Routes, 2008).

Cultural significance (also shortened to **significance**) means aesthetic, historic, scientific, social and/or spiritual value for past, present or future generations. Cultural significance is embodied in the heritage place or site itself, its attributes, its setting, fabric, use, associations, meanings, records, related places and related objects. Heritage places may have a range of significances for different individuals or groups.

Elements of a heritage place or site may include its layout/planning, interiors, fittings, associated furniture and art works; setting and landscapes.

Environmental sustainability means retaining and/or enhancing the quality of natural and man-made environments on a long-term basis by taking related factors and processes into account.

Fabric means all the physical material of the place including elements, fixtures, contents and objects, natural elements. Fabric may define spaces and views (Burra Charter, 2013).

Historic garden means a designed landscape incorporating architectural and horticultural elements and valued for its historic, aesthetic and social meanings.

Historic urban landscape is an urban area understood as the result of a historic layering of cultural and natural values and attributes including the broader urban context and its geographical setting. The context includes the site's topography, geomorphology, hydrology and natural features, its built environment, both historic and contemporary, its infrastructures above and below ground, its open spaces and gardens, its land use patterns and spatial organization, perceptions and visual relationships, as well as all other elements of the urban structure. It also includes social and cultural practices and values, economic processes and the intangible dimensions of heritage as related to diversity and identity (UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape, 2011).

Kulturni pomen (ali krajše: pomen) pomeni estetsko, zgodovinsko, znanstveno, družbeno in/ali duhovno vrednoto za pretekle, sedanje in prihodnje generacije. Kulturni pomen se odraža v dediščini sami, njenih značilnostih, okolici, tkivu, rabi, povezavah, pomenih, podatkih, povezanih prostorih in predmetih. Prostori dediščine imajo različne pomene za različne posameznike in skupine.

Prvine/elementi prostora ali območja dediščine lahko vključujejo razporeditev/načrtovanje, notranjost, napeljave, pohištvo in umetnine; okolico in krajino.

Okoljska trajnost pomeni vzdrževanje in/ali dolgoročno večanje kakovosti naravnih in kulturnih krajin, ob upoštevanju s tem povezanih dejavnikov in procesov.

Tkivo pomeni vsa fizična gradiva nekega območja, vključno s prvinami, opremo, vsebino in predmeti ter naravnimi prvinami. Tkivo opredeljuje prostore in poglede/vedute (Burrska listina, 2013).

Zgodovinski vrt pomeni oblikovano kulturno krajino, ki vključuje vrtnoarhitekturne prvine in je cenjena zaradi zgodovinskih, estetskih in družbenih pomenov.

Zgodovinska urbana krajina je urbano območje, ki je posledica zgodovinskega prepletanja kulturnih in naravnih vrednot ter značilnosti, vključno s širšim urbanim kontekstom in geografsko umeščenostjo. Kontekst vključuje topografijo, geomorfologijo, hidrologijo in naravne danosti območja, njegovo tako zgodovinsko kot sodobno grajeno okolje, nadzemno in podzemno infrastrukturo, odprte prostore in vrtove, vzorce rabe tal in prostorsko organizacijo, dojemanje in vizualna razmerja kot tudi vse druge elemente urbane strukture. Vključuje tudi družbene in kulturne prakse in vrednote, gospodarske procese in nesnovne razsežnosti dediščine v smislu raznolikosti in identitete (Priporočilo o zgodovinskih urbanih krajinah UNESCO, 2011).

Industrijska dediščina pomeni območja, strukture, komplekse, širša območja in krajine kot tudi stroje, predmete ali dokumente, ki pričajo o preteklih in sedanjih industrijskih procesih proizvodnje, pridobivanja surovin, njihovi preobrazbi v blago ter povezani energetski, vodni in prometni infrastrukturni (Dublinska načela, 2011).

Industrial heritage means sites, structures, complexes, areas and landscapes as well as the related machinery, objects or documents that provide evidence of past or ongoing industrial processes of production, the extraction of raw materials, their transformation into goods and the related energy, water and transport infrastructures (Dublin Principles, 2011).

Intangible cultural heritage means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artifacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognise as part of their cultural heritage. Intangible values may include historic, social, scientific or spiritual associations, or creative genius.

Integrity is a measure of the wholeness and intactness of a heritage places or site, its attributes and values. Examining the conditions of integrity therefore requires assessing the extent to which the place or site:

- Includes all elements necessary to express its value
- Ensures the complete representation of the features and processes which convey the property's significance
- Suffers from adverse effects of development and/or neglect.

Interpretation refers to the full range of potential activities intended to heighten public awareness and enhance understanding of cultural heritage places and sites. These can include print and electronic publications, public lectures, on-site and directly related off-site installations, educational programs, community activities, and ongoing research, training, and evaluation of the interpretation process itself (ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, 2008).

Intervention is change or adaptation including alterations of a place's attributes both tangible and intangible.

Maintenance means the continuous protective care of the fabric and setting of a heritage place or site, and is to be distinguished from repair.

Management plan is a document that, like a conservation plan, is used as a framework for managing a place including any future change but may be broader in scope including operational issues. Management plans are com-

Nesnovna kulturna dediščina so prakse, predstavitve, izrazi, znanje, veščine kot tudi s tem povezani instrumenti, predmeti, artefakti in kulturni prostori, ki jih skupnosti, skupine in v nekaterih primerih posamezni prepoznajo kot del svoje kulturne dediščine.

Nesnovne vrednote vključujejo zgodovinske, družbene in duhovne povezave ali visoko ustvarjalnost.

Celovitost/integriteta je merilo celostnosti in nedotakljivosti prostora ali območja dediščine, njegovih značilnosti in vrednot. Pregled pogojev celovitosti tako zahteva oceno obsega, v katerem prostor ali območje dediščine:

- vključuje vse elemente, ki so potrebni za izražanje njenih vrednot,
- zagotavlja celostno predstavitev značilnosti in procesov, ki odražajo pomen nepremičnine,
- trpi zaradi negativnih posledic razvoja in/ali zanemarjanja.

Interpretacija se nanaša na celotni razpon možnih dejavnosti, namenjenih za večje ozaveščanje javnosti in razumevanje prostorov in območij kulturne dediščine. To lahko vključuje tiskane in elektronske publikacije, javna predavanja, postavitve na območju ali zunaj njega, izobraževalne programe, skupnostne dejavnosti, tekoče raziskave, usposabljanje in vrednotenje samega procesa interpretacije (Listina o interpretaciji in predstavitvi območij kulturne dediščine ICOMOS, 2008).

Poseg je sprememba ali adaptacija, vključno s spremembami značilnosti dediščine, tako snovne kot nesnovne.

Vzdrževanje pomeni stalno skrb za tkivo in okolico prostora ali območja kulturne dediščine – pojem je treba ločevati od popravila.

Načrt upravljanja je dokument, ki se podobno kot konservatorski načrt uporablja kot okvir za upravljanje prostora in ki vključuje tudi prihodnje spremembe, vključno z operativnimi vprašanji, a ima lahko širše področje uporabe. Načrti upravljanja se pogosto uporabljajo za kulturne krajine, kjer je tekoče aktivno upravljanje del primarnih ukrepov ohranja.

Prostor v tem dokumentu opisuje geografsko določeno območje z dediščinskim pomenom. To vključuje objekte, prostore in razglede, spomenike,

monly used for cultural landscapes where ongoing active management is a primary conservation action.

Place is used in this document to describe a geographically defined area of heritage significance. It includes objects, spaces and views, monuments, buildings, structures, archaeological sites, historic urban landscapes, cultural landscapes, cultural routes and industrial sites. It may have tangible and intangible dimensions. See also site which is a sub-set of place.

Presentation denotes the carefully planned communication of interpretive content through the arrangement of interpretive information, physical access, and interpretive infrastructure at a cultural heritage site. It can be conveyed through a variety of technical means, including, yet not requiring, such elements as informational panels, museum-type displays, formalised walking tours, lectures and guided tours, and multimedia applications and websites (*ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites*, 2008).

Reconstruction means returning a place to a known earlier state through the introduction of new material.

Repair may involve the restoration or reconstruction of existing and/or new fabric to bring an element to a functional state.

Restoration means returning a place to a known earlier state by removing accretions or by reassembling existing elements with the minimal introduction of new material.

Reversibility means that an intervention can essentially be undone without causing changes or alterations to the basic historical fabric. In most cases reversibility is not absolute.

Setting means the immediate and extended environment that is part of, or contributes to, its significance and distinctive character (Xi'an Declaration, 2005).

Site is used in this document to mean a defined area of heritage significance. It is a subset of place and includes monuments, archaeology, buildings, structures, spaces and gardens. It may have tangible and intangible dimensions.

stavbe, strukture, arheološka najdišča, zgodovinske urbane krajine, kulturne krajine, kulturne poti in industrijska območja. Lahko je snoven ali nesnoven. Glej tudi **območje** kulturne dediščine, ki je podskupina/del prostora.

Predstavitev pomeni skrbno načrtovano posredovanje razlagalnih vsebin prek zagotavljanja obrazložitev, fizičnega dostopa in razlagalnih infrastruktur na območju kulturne dediščine, z vrsto tehničnih sredstev, vključno z informacijskimi tablami, muzejskimi prikazi, urejenimi sprehajalnimi potmi, predavanji in vodenimi ogledi, multimedijskimi aplikacijami in spletnimi mesti (*Listina o interpretaciji in predstavitvi območij kulturne dediščine ICOMOS*, 2008).

Rekonstrukcija pomeni, da prostor vrnemo v poznano prejšnje stanje z uporabo novih materialov.

Popravilo lahko vključuje restavriranje ali rekonstrukcijo obstoječega in/ali novega tkiva, tako da element znova postane funkcionalen.

Restavriranje pomeni vzpostavitev prejšnjega stanja z odstranitvijo dodatkov ali s ponovnim sestavljanjem obstoječih elementov, s čim manjšim vnosom novih materialov.

Povratnost/reverzibilnost pomeni, da poseg lahko odpravimo, ne da bi pri tem menjali ali spremenjali osnovno zgodovinsko tkivo. V večini primerov reverzibilnost ni absolutna.

Okolica pomeni bližnje in širše okolje, ki je del pomena in razpoznavnega značaja dediščine ali pa k temu prispeva (*Šjanska deklaracija*, 2005).

Območje v tem dokumentu pomeni točno določeno območje, ki ima dediščinski pomen. Predstavlja del geografsko določenega območja in vključuje spomenike, arheologijo, stavbe, strukture, prostore in vrtove. Lahko je snoven ali nesnoven.

Endnotes

- I Relevant ICOMOS, UNESCO and other key organisation's documents and charters include:
 - International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter), 1964
 - The Florence Charter- Historic Gardens, 1981
 - The Washington Charter- Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, 1987
 - The Eindhoven Statement, DOCOMOMO, 1990
 - The Nara Document on Authenticity, 1994 and Nara +20, 2014
 - Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage, 2003
 - Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas, ICOMOS, 2005
 - ICOMOS Charter on Cultural Routes, 2008
 - ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, 2008
 - The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas, 2011
 - ICOMOS / TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes - Dublin Principles, 2011
 - Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, The Burra Charter, 2013 and associated Guidelines
 - Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO, 2016
- II Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas, ICOMOS, 2005.
- III For example, Texto de Mexico 2011 and Moscow Declaration, 2006.
- IV In certain cases, the materials used for built sites of the twentieth century have a shorter life span than traditional materials. Lack of conservation action and knowledge of appropriate repair methods based on their material characteristics may mean they need more drastic interventions

Končne opombe

- I Pomembnejši dokumenti in listine ICOMOS, UNESCO in drugih ključnih organizacij so naslednji:
 - Mednarodna listina o ohranjanju in obnovi spomenikov in spomeniških območij (Beneška listina), 1964
 - Firenska listina – Zgodovinski vrtovi, 1981
 - Washingtonska listina – Listina o ohranjanju zgodovinskih mest in urbanih območij, 1987
 - Eindhovenska izjava, DOCOMOMO, 1990
 - Narska listina o avtentičnosti, 1994 in Nara +20, 2014
 - Načela za analizo, ohranjanje in strukturno obnovo arhitekturne dediščine, 2003
 - Šjanska deklaracija o ohranjanju okolice dediščinskih objektov, najdišč in spomeniških območij, ICOMOS, 2005
 - Listina o kulturnih poteh, ICOMOS, 2008
 - Listina o interpretaciji in predstavitvi območij kulturne dediščine, ICOMOS, 2008
 - Valletska načela za ohranjanje in upravljanje zgodovinskih mest, krajev in urbanih območij, 2011
 - ICOMOS / TICCIH načela za ohranjanje industrijskih objektov, območij in krajin – Dublinska načela, 2011
 - Listina za prostore kulturnega pomena, Burska listina, ICOMOS Avstralija, in povezane smernice
 - Operativne smernice za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini, UNESCO, 2016
- II Šjanska deklaracija o ohranjanju okolice dediščinskih objektov, spomenikov in spomeniških območij, ICOMOS, 2005.
- III Na primer Texto de Mexico 2011 in Moskovska deklaracija, 2006.
- IV V nekaterih primerih imajo materiali, ki so se uporabljali pri gradnji območij 20. stoletja, krajož življenjsko dobo kot tradicionalni materiali. Odsočnost ukrepov ohranjanja in poznavanje ustreznih metod za popravilo, ki temeljijo na materialnih značilnostih, lahko pomeni, da bodo potrebnii

than traditional materials and they could also require additional intervention in the future.

V Their removal is unacceptable unless it is the sole means of ensuring their security and preservation. They should be returned where and when circumstances permit.

VI United Nations, New Urban Agenda, 2017

VII UIA (International Union of Architects) Architectural Education Commission Reflection Group.

bolj drastični ukrepi, kot pri tradicionalnih materialih, in bodo tudi v prihodnje zahtevali dodatne ukrepe.

V Odstranjevanje je nesprejemljivo, razen če je to edini način za zagotavljanje njihove varnosti in ohranjanje. Treba jih je vrniti, kjer in ko okoliščine to omogočajo.

VI Združeni narodi, Nova urbana agenda, 2017

VII UIA (Union Internationale des Architectes – Mednarodna zveza arhitektov), Posvetovalna skupina za izobraževanje arhitektov.

Fotografije

Naslovница: Tržnice Ljubljana, Jože Plečnik. Foto: Miran Kambič / www.slovenia.info.

Stran 6: Ljubljanska banka, Ljubljana, Edo Ravnikar s sodelavci. Foto: Sonja Ifko.

Stran 14: Partizanska bolnica Franja, Dolenji Novaki. Foto: arhiv ZVKDS.

Stran 22: Velenje v času izgradnje, Janez Trenz, Franc Šmid, Ciril Pogačnik. Foto: arhiv Muzej Velenje.

Stran 26: Hidroelektrarna Fala, Fala, ing. arh. Roshaendler in Emil Faesch. Foto: Miran Kambič.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

719:005(082)

PRISTOPI k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja : Madridsko - Newdelhijski dokument, 2017 =
Approaches to the conservation of twentieth-century cultural heritage : Madrid - New Delhi Document,
2017 / [prevod Mojca Vilfan]. - Ljubljana : ICOMOS Slovenija - Slovensko nacionalno združenje za spo-
menike in spomeniška območja, 2020. - (Doktrina +)

ISBN 978-961-94851-1-8

1. Vzp. stv. nasl.

COBISS.SI-ID 35809283

Pristopi k ohranjanju kulturne dediščine 20. stoletja

Madridsko – newdelhijski dokument, 2017

Naslov v izvirniku: **Approaches to the Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage**

Madrid – New Delhi Document, 2017

© 2017 ICOMOS International Scientific Committee on 20th Century Heritage (ISC20C)

Izdajatelj:

ICOMOS – Slovensko nacionalno
združenje za spomenike
in spomeniška območja

Publikacija je izdana s finančno
podporo Slovenske nacionalne
komisije za UNESCO.

Odgovorna oseba:

dr. Sonja Ifko, predsednica

Uredili in strokovno

pregledali besedilo:

Tatjana Adamič

dr. Sonja Ifko

Oblikovanje:

Ajda Bevc

Prevod in lektoriranje:

Mojca Vilfan

Tisk:

Camera d.o.o.

Naklada:

200

Ljubljana, 2020

